

УДК 81'282

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/34-2-18>**Тетяна ГРОМКО,***orcid.org/0000-0002-4661-4302*

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри української мови

Центральноукраїнського державного педагогічного університету

імені Володимира Винниченка

(Кропивницький, Україна) *gromkotv@gmail.com***СТАНОВЛЕННЯ МОНОГОВІРКОВОЇ ДЕСКРИПЦІЇ У ВІТЧИЗНЯНОМУ
МОВОЗНАВСТВІ (КІНЕЦЬ ХІХ – 40-ВІ РОКИ ХХ СТ.)**

У статті подається визначення та з історико-мовного погляду аналізується становлення в періодизації моноговіркової дескрипції в українському мовознавстві. Вивчення історії таких описів показує, що їх становлення припадає на кінець ХІХ ст. і закінчується в 40-ві роки ХХ ст.

Установка фундатора української діалектології К. П. Михальчука на вивчення говіркових особливостей була підтримана дослідниками мови, етнографами, істориками та іншими просвітителами того часу. Серед них статті, написані видатними українськими діалектологами І. М. Зілінським, І. А. Панькевичем, Я.-Б. А. Рудницьким, які були актуальними на тогочасному європейському лінгвістичному рівні та фундаментальними для вітчизняного мовознавства за підходами до вивчення діалектної мови у плані повноти збирання діалектного матеріалу та його наукової інтерпретації. Ці та інші розвідки етапу становлення моноговіркового дескрибування послугували для лінгвістів стимулом до подальших такого типу діалектологічних описів.

Одними з перших у цей період були описи говірок сіл Сушки, Хоцьок, Кобилівка на Полтавщині, Олексіївка на Харківщині, Убля на Лемківщині, Монастирське, Стара Ушиця, Михиринець, Бородачівка на Поділлі, Бітля на Бойківщині, Стояновка на Одещині, Кодні на Житомищині. Низку розвідок представлено в перших книгах «Українського діалектологічного збірника». Найповнішою працею цього часу є монографічне дослідження Я. Янува про говірку Мошківців і Сівки Наддністрянської.

У період становлення моноговіркової дескрипції у вітчизняному мовознавстві закономірно відсутні докладні, системні презентації говірки. Хоча дослідження діалектної мови на матеріалі окремої говірки в цей час уже заклало наукову лінгвістичну традицію: виділення говірки як реальної системи мови в усіх складнощах її розвитку. Нині поєднання ідеї системності говірки сприяє структуральному, типологічному та лінгво-географічному опису українських діалектів, на що орієнтується сучасна українська діалектологія.

Ключові слова: діалектологія, говірка, дескрипція, описовий метод, моноговіркова дескрипція, словник говірки, монографічний опис.

Tetiana HROMKO,*orcid.org/0000-0002-4661-4302*

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Language

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

(Kropyvnytskyi, Ukraine) *gromkotv@gmail.com***FORMATION OF MONOGRAPHIC DESCRIPTION IN DOMESTIC LINGUISTICS
(END OF THE XIX – 40S OF THE XX CENTURY)**

The article gives a definition and analyzes the formation in the periodization of mono-verbal description in Ukrainian linguistics from the historical-linguistic point of view. The study of the history of such descriptions shows that their formation dates back to the end of the XIX century and ends in the 40s of the twentieth century.

The attitude of the founder of Ukrainian dialectology K. Mykhalchuk to the study of speech features was supported by language researchers, ethnographers, historians and other educators of the time. Also there are articles written at one time by prominent Ukrainian dialectologists I. Zilinsky, I. Pankevych, Y.-B. Rudnytsky among them, which were relevant at the European linguistic level of that time and fundamental for domestic linguistics in approaches to the study of dialect language in terms of completeness of collection of dialect material and its scientific interpretation. These and other explorations of the stage of formation of mono-verbal description served as a stimulus for the following linguists to further such dialectological descriptions.

One of the first in this period were descriptions of the dialects of the villages of Sushky, Khotsok, Kobylivka in Poltava region, Oleksiyivka in Kharkiv region, Ublia in Lemkivshchyna, Monastyrsk, Stara Ushytsia, Mykhyrynets, Borodachivka in Podillia, Beatle in Boykivshchyna, Stoyanivshchyna in Odesa. A number of investigations are presented

in the first books of the "Ukrainian Dialectological Collection". The most complete work of this time is a monographic study of J. Yanov on the dialect of Moshkivtsi and Sivka Naddnistrianska.

In the period of formation of monoverbal description in domestic linguistics there are naturally no detailed, systematic presentations of speech. Although the study of dialect language on the material of a separate dialect at this time has already established a scientific linguistic tradition: the allocation of dialect as a real system of language in all the complexities of its development. The combination of the idea of systematic speech in our time contributes to the structural, typological and linguistic-geographical description of Ukrainian dialects, which focuses on modern Ukrainian dialectology.

Key words: *dialectology, dialect, description, descriptive method, monophonic description, dialect dictionary, monographic description.*

Постановка проблеми. Історична ретроспекція дозволяє простежити тенденції становлення, розвитку та особливості певних мовознавчих досліджень. Нові напрями діалектологічних студій сконцентровані на створенні власних мовознавчих продуктів, які у своєму історичному розвитку, сучасному стані та в перспективі подальшого розвитку лінгвістики є важливими чинниками мовознавчої інформації та джерелом діалектологічної інтерпретації.

Внесок українських мовознавців у вироблення традиційних лінгвістичних поглядів на науку, у виявлення нових джерел емпіричного матеріалу та видів інноваційних для свого часу способів опису не можна не оцінити. Утвердження в лінгвістиці нових підходів закономірно призводить до постановки завдань і способів вивчення з використанням описового методу, серед яких не втрачає своєї актуальності дослідження усного мовлення, а також певного мовного угруповання як мовної системи.

Аналіз досліджень. Повний діалектологічний опис окремого ідіому (монографічний опис говірки) нині в міру недостатності, неповноти емпіричної бази сучасної діалектологічної науки та теоретичної лінгвістичної уніфікації опису вважається швидше ідеалом, ніж реальністю. До такого стану діалектології як особливої галузі мовознавства, до того ж не тільки української, призвели історичні, політичні та ідеологічні втручання, підкорення її іншими галузями мовознавства, наприклад «служниця історичної граматики», мовно-пуристичні невизнання діалектних даних щодо літературної мови. Незважаючи на такі перепони у своєму розвитку, сучасні українські діалектологічні описи окремих говірок мають свою історію, а також значний доробок, який репрезентується лексикографічними виданнями, типологічними описами, розвідками окремого мовного рівня говірки як системи мови. Такі описи кваліфікуємо як моноговіркові дескрипції.

Діалектологічні описи говірок в українському мовознавстві своєрідно верифікують лексикон говірки або граматичний склад мовних одиниць та особливості їх функціонування, диференціюючи їх із кодифікованими літературними відповідни-

ками. Тому моноговіркові дескрипції ще від свого укладання були орієнтовані на фіксацію і через співвідношення мовних одиниць в літературному й діалектному узусах віднесення їх до діалектизмів. Розвиток парадигми сучасного мовознавства характеризується зверненням до мовної практики реальних носіїв мови реальних мовних колективів у часі й просторі, що фокусує вивчення говірки на баченні її як мовної системи (Hromko, 2020).

Мета статті – опис періоду становлення моноговіркової дескрипції в українському мовознавстві з історико-мовного погляду.

Виклад основного матеріалу. За сучасним науковим баченням в українській діалектології моноговіркова дескрипція – це «грунтовне комплексне дослідження окремих говірок як репрезентантів певного говору» або «монографічне дослідження окремої говірки» (Вінтоняк, 2011: 3). Вивчення історії досвіду таких описів показує, що висловлена в 1935 році думка Я.-Б. А. Рудницького про «брак у нас монографічних праць із окремих сіл проміжних діалектних територій» (Рудницький, 1935: 36) не втрачає своєї актуальності, адже навіть системне всебічне моноговіркове дослідження не має координації, методології і бачиться дослідниками як основа для глибшого й ґрунтовнішого вивчення ширшого діалектного утворення – говору чи діалектної групи. Такі описи орієнтовані не на монографічний опис ідіому, а на вивчення говірки як фрагменту типологічної класифікації говорів української мови, як сукупності диференційних ознак взаємозв'язку з іншими говірками та літературною мовою чи навіть її ідентифікацію в межах діалектних ареалів.

Становлення та розвиток дослідження українського монодіалектного дескрибування протягом двох останніх століть виразно поділяється на кілька етапів. Вони залежать від стану вітчизняної діалектології та діалектографії в певний період, її спроможності та готовості фіксувати й характеризувати певні аспекти української діалектної мови: від стану української теоретичної діалектології, наукових завдань і проєктів та їх державної підтримки у плані збирання, укладання корпусів і публікування емпіричного матеріалу.

Також від бачення функції української діалектної мови в певний період історії нашої держави, від визначення місця діалектології як науки в українській лінгвістичній науці, від потреби і міри використання діалектного потенціалу в українських мовознавчих дослідженнях, від наукового рівня діалектологів-дослідників.

Періодизація моноговіркової дескрипції в українській діалектологічній науці, на наш погляд, має такі етапи:

I етап – перші спроби становлення описів (кінець XIX – 40-ві роки XX ст.);

II етап – розвиток описування говірок, засади лексикографування та коментування діалектних даних (50-70 роки XX ст.);

III етап – унормування, формування моноговіркових описів на одному мовному рівні (70-2000 роки XX ст.);

IV етап – новітній період, уніфікація описів говірок як мовної системи (від початку XXI ст. до наших днів).

Темою цього дослідження є опис першого періоду моноговіркового описування, який припадає на кінець XIX ст. і закінчується в 40-ві роки XX ст.

Відома фундаментальна для української діалектології праця К. П. Михальчука «Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины» (Михальчук, 1872) не тільки заклала основи класифікації українських говірок, а й поставила перед лінгвістами завдання вивчати їхні лексичні, фонетичні та інші особливості, важливі для діалектології та історії української мови. Такий лінгвістичний заклик до опису говірок був підтриманий дослідниками мови, етнографами, істориками та іншими просвітителами того часу. «Перші діалектні <...> зацікавлення на зламі XIX – XX ст. були дуже популярними. На зміну аматорам приходили фахові діалектологи, які збирали та опрацьовували говірковий матеріал залежно від своїх лінгвістичних зацікавлень» (Хобзей, Ястремська, 2008: 203).

За спостереженням за практикою таких досліджень в українському мовознавстві такі описи говірок відомі вже з кінця XIX ст. Чимало з них було укладено авторами-філологами родом із описуваного населеного пункту, що ілюструє як загально-лінгвістичну позицію «повнота опису говірки можлива лише її носієм», так і загальнолюдську тенденцію до своєрідного «прославлення свого села, роду, мови» для широкого загалу або навіть на науковому рівні. У цей період вітчизняні моноговіркові описи сягають останніх десятиліть XIX – початку XX ст. З 1894 року почина-

ють публікуватися праці І. Г. Верхратського (Верхратський, 1902; Верхратський, 1912) із додатками до них, названими «словарцями».

Одними з перших, хоча і географічно віддаленими, в цей час були описи говірок сіл Сушки (Михальчук, Богородицький, 1901), Хоцьок (Дорошкевич, 1915), Кобилівка (Отроковський, 1915) на Полтавщині, Олексіївка на Харківщині (Ветухов, 1984), Убля на Лемківщині (Брох, 1900), Монастирське (Сорочан, 1912), Стара Ушиця (Яцимирський, 1915), Михиринець (Гаєвський, 1915), Бородачівка (Голоскевич, 1910) на Поділлі, Бітля на Бойківщині (Свенціцький, 1913), Стояновка на Одещині (Сікиринський, 1929), Кодні на Житомищині (Рак, 1937).

Низку розвідок із початками усталення структури опису говірок представлено в перших книгах «Українського діалектологічного збірника» за редакцією О. Н. Синявського, А. Ю. Кримського, зокрема таких дослідників говірок: Ю. С. Виноградського «До діалектології Задесення: Говірка м. Сосниці та деякі відомості про говірки сіл сусідніх районів» (Виноградський, 1928), П. Д. Гладкого «Говірка с. Блиставиці Гостомського району на Київщині» (Гладкий, 1928), «Говірка с. Нехворощі Андрушівського району Бердичівської округи (колишнього Житомирського повіту)» (Гладкий, 1929).

Мало хто з лінгвістів вдавався до фрагментів описів: лексичні (Грицак, 2002), фонетичні особливості говірки на тлі літературної мови (Йогансен, 1927; Зілинський, 1927), спостереження за мовою окремих сільських господарів (Зборовець, 1926), опис та аналіз прізвищ у говірці (Кміт, 1936). Окремі описи говірок уже подають деяку структуралізацію говіркового опису, наприклад І. М. Зілинський «Лемківська говірка села Явірок» (Зілинський, 1938), С. Ф. Рабій-Карпинська «Бойківська говірка села Підбуж» (Рабій-Карпинська, 2009) описують вплив українських діалектних явищ на порубіжні діалекти, представлені в межах говірки (Гринкова, 1930; Панькевич, 1938; Рудницький, 1935).

У цей період О. Б. Курило своєю глибокою науковою розвідкою «Фонетичні та деякі морфологічні особливості села Хоробричів давніше Городенського повіту тепер Сновської округи на Чернігівщині» (Курило, 1924) практично подала монографічний зразок опису окремої говірки, унеможлививши дилетантський підхід до аналізу мовно-територіальних одиниць (Довбня, Товкайло, 2019: 95). Монографічне дослідження окремої говірки представлене фундаментальною працею Я. Янува про говірку Мошківців і Сівки Наддністрянської (Janów, 1926).

Ідею записувати й вивчати лексику говірок Закарпаття активно пропагував авторитетний мовознавець-діалектолог і педагогічний, культурний діяч І. А. Панькевич, який уклав авторитетну дескрипцію «Говір села Руської, бувшого Марамороша в Румунії» (Панькевич, 1934). У зв'язку з практично повною відсутністю значних описів говірок цей період можна образно охарактеризувати як «пробний»: більшість розвідок – це лише фрагменти дескрипцій українських говірок (при цьому спостерігається відносно однорідне представлення говірок щодо наріч української мови).

Однак не можна недооцінити статей, написаних видатними українськими діалектологами І. М. Зілинським, І. А. Панькевичем, Я.-Б. А. Рудницьким. Саме їхні моноговіркові дескрипції стали взірцями для подальших такого типу розвідок та виробили ранній на європейському лінгвістичному тлі і фундаментальний для вітчизняного мовознавства підхід до вивчення діалектної мови, не прескриптивний опис, а з претензією на якість та повноту збирання діалектного матеріалу та наукової інтерпретації. Ці та інші розвідки етапу становлення моноговіркового дескрибування послугували для лінгвістів стимулом до подальших такого типу діалектологічних описів.

У цей період О. Брок розпочав опис лемківської говірки села Убля, який в подальшому прославився у слов'янському мовознавстві в жанрі монографічного опису ідіому, здійснивши вичерпну

моноговіркову дескрипцію О. Лешки (Leška, 1973). Говірка цього села продовжувала цікавити мовознавців. У 1999 році Й. Сірка, Ю. Муличак, А. Баушенко здійснили перше видання «Короткого словника говірки села Ублі» (Сірка, Муличак, Баушенко, 1999) (Сірка, Баушенко, 2017). Такі рідкісні різночасові описи не тільки демонструють увагу мовознавців до говірки села Убля (з ознаками різномовних впливів і її материнської основи), а й могли б екстраполювати динаміку говіркової системи в перспективному повному монографічному моноговірковому описі.

Висновки. Таким чином, започатковані з кінця ХІХ ст. моноговіркові дескрипції, здійснені фахівцями, гідно представляють цей діалектологічний пласт на слов'янському та європейському обшарах. Відповідно до представлення матеріалу не для широкого загалу, а з науковою новизною такі описи є не прескриптивними, а дескриптивними.

У період становлення моноговіркової дескрипції у вітчизняному мовознавстві закономірно відсутні докладні, системні презентації говірки. Хоча дослідження діалектної мови на матеріалі окремої говірки в цей час уже заклало наукову лінгвістичну традицію: виділення говірки як реальної системи мови в усіх складниках її розвитку. Нині поєднання ідеї системності говірки сприяє структуральному, типологічному та лінгво-географічному опису українських діалектів, на що орієнтується сучасна українська діалектологія.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брок О. Угросское наречие села Убли (Земплинского комитата). *Исследование по русскому языку*. Т. II. Вып. I. Санкт-Петербург, 1900. С. 89–117.
2. Ветухов О. В. Говор слободы Алексеевки Старобельского уезда Харьковской губернии; Заговоры, заклинания, обереги и другие виды народного врачевания, основанные на вере в силу слова. *Из истории мысли*. Вып. 1-2. Варшава, 1907.
3. Виноградський Ю. До діалектології Задесення: Говірка м. Сосниці та деякі відомості про говірки сіл сусідніх районів. *Український діалектологічний збірник*. Кн. I. Київ, 1928. С. 145–180.
4. Вінтоняк О. В. Фонологічна, морфологічна і лексико-семантична система говірки села Бая-Березів Косівського району : дис. канд. філол. наук. 10.02.01. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2011. 227 с.
5. Гаєвський С. Говірка села Михиринець Староконстантинівського повіту Волинської губернії. *Фільольогічний збірник пам'яті К. Михальчука*. Київ, 1915. С. 123–149.
6. Гладкий П. Говірка с. Блеставиці Гостомського району на Київщині. *Український діалектологічний збірник*. Кн. I. Київ, 1928. С. 93–141.
7. Гладкий П. Говірка с. Нехворощі Андрушівського району Бердичівської округи (колишнього Житомирського повіту). *Український діалектологічний збірник* / ред. О. Синявський, А. Кримський. Кн. II. Київ, 1929. С. 109–198.
8. Голоскевич К. П. Описание говора с. Бородачевки (Колодиевки) Ушицкого уезда Подольской губернии. *Известия Отделения русского языка и словесности Императорской Академии Наук*. 1910. Т. 14. С. 106–131.
9. Гринкова Н. П. К вопросу о влиянии великорусских говоров на пограничные украинские: Говор слободы Урив Коротоякского уезда Воронежской губернии. *Известия по русскому языку и словесности*. Воронеж, 1930. Т. 3. Вып. 1. С. 205–224.
10. Грицак Є. Лексика с. Сушиці Рикової у Старосамбірщині. *Літопис Бойківщини*. Вип. 10. Самбір, 1938.
11. Довбня Л., Товкайло Т. Історія українського мовознавства в іменах : навч. посіб. Вид. 2. Переяслав : Домбровська Я. М., 2019. 309 с.
12. Дорошкевич О. Сторінка для характеристики говірки с. Хоцьок Переяславського повіту на Полтавщині. *Філологічний збірник пам'яті К. Михальчука*. Київ : Вид-во укр. наук. тов-ва, 1915. С. 101–122.
13. Зборовець В. З матеріалів до характеристики мови окремих сільських господарів с. Пановець Кам'янецької округи. *Записки Кам'янець-Подільського наук. при УАН товариства*. Кам'янець на Поділля, 1926. Т. 1. С. 9–12.

14. Зілинський І. Носові звуки в говірці села Красна Короснянського повіту. *Філологічні праці*. 1927.
15. Зілинський І. Лемківська говірка села Явіроч. *Lud Slowiański*. т. III. 2 А. Kraków, 1938.
16. Йогансен М. Фонетичні етюди. Замітки з нагоди фонетички м. Шишак на Полтавщині у зв'язку з літературною вимовою. *Наукові записки Харківської науково-дослідної кафедри мовознавства*. Київ : Державне вид-во України, 1927. С. 19–55.
17. Кміт Ю. Прізвища в Михнівці й Бистрому Турчанського повіту. *Рідна мова*. 1936. Ч. 7. С. 315–317.
18. Михальчук К. П. Наречия, поднаречия и говоры Южной России в связи с наречиями Галичины. *Труды этногр.-стат. экспедиции в Западнорусский край*. Т. 7. Вып. 1. СПб., 1872.
19. Михальчук К. П., Богородицкий В. А. Говор села Сушки Золотоношского уезда Полтавской губернии (Казань, 1901). Київ, 1901. 9 с.
20. Отроковский В. О. Малорусский говор с. Кобилевки Подольской губернии Брацлавского уезда. *Известия Отделения русского языка и словесности Императорской Академии Наук*. Т. 19. Петроград, 1915. Кн. 4. С. 30–74.
21. Панькевич І. Говір села Руської, бувшого Марамороша в Румунії [в:] *Науковий збірник товариства «Прогрес» в Ужгороді*. Ужгород, 1934. Т. 10.
22. Панькевич І. Нові історичні дані до висвітлення деяких українських діалектних явищ в був. Жупи Уточа [в:] *Науковий збірник товариства «Прогрес» ім. Т. Г. Шевченка*. 1938. Т. 13-14. С. 45–48.
23. Рабій-Карпинська С. Бойківська говірка села Підбуж [в:] Семчишин В. Родина Рабіїв. *Літопис Бойківщини*. Richboro, PA; Самбір 2009. Ч. 1/76 (87). С. 43.
24. Рак Л. К. До характеристики діалектних особливостей мови с. Кодні. *Мовознавство*: АН УРСР. № 11. 1937. С. 55–83.
25. Рудницький Я. До бойківсько-наддністрянської межі. *Літопис Бойківщини*. Ч. 6. Самбір, 1935. С. 27–41.
26. Свенціцький І. Бойківський говір с. Бітля [в:] *Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка*. Львів, 1913. Т. СХІV. Кн. II. С. 116–153.
27. Сікиринський Т. До особливостей слободи Стояновка Захарівського району на Одещині. *Записки наукового товариства при УАН: Серія історично-філологічна*. 13. Одеса, 1929.
28. Сірка Й., Баушенко А. Короткий словник говірки села Ублі. Львів : Галицька видавнича спілка, 2017. 95 с.
29. Сірка Й., Муличак Ю., Баушенко А. Короткий словник говірки села Ублі. Пряшів; Зіген : EXCO s.r.o., 1999. 64 с.
30. Сорочан А. Описание говора с. Монастырского Подольской губернии. *Известия Отделения русского языка и словесности Императорской Академии Наук*. Т. 17. Кн. 4. Петроград, 1912. С. 248–260.
31. Хобзей Н., Ястремська Т. Діалектний словник: автор та читач. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2008. Вип. 12. С. 203–205.
32. Яцимирский Б. М. Описание говора Старой Ушицы Подольской губернии. *Сборник Отделения русского языка и словесности Академии Наук*. Т. 94. № 3. Петроград, 1915. С. 2–16.
33. Hromko T. V. Methods of collecting material for speech description. *Paradigmatic view on the concept of world science: Collection of scientific papers “ΛΟΓΟΣ” with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Vol. 2), August 21, 2020. Toronto, Canada : European Scientific Platform*. P. 99–101.
34. Janów J. Gwara małopolska Moszkowiec i Siwki nadniestrzańskiej z uwzględnieniem wsi okolicznych. Lwów, 1926. 232 s.
35. Leška O. Govor sela Ublja Vostočnoj Slovákii. Praha : KCJ ČSAV, 1973. 394 s.

REFERENCES

1. Brokh O. Ugrorusskoye narechiye sela Ubli (Zemplinskogo komitata) [Ugro-Russian dialect of the village of Ubli (Zemplinsky committee)]. *Issledovaniye po russkomu yazyku*. Т. II. Вып. I. Sankt-Peterburg, 1900. S. 89–117 [in Russian].
2. Vetukhov O. V. Govor slobody Alekseyevki Starobel'skogo uyezda Khar'kovskoy gubernii; Zagovory, zaklinaniya, oberegi i drugie vidy narodnogo vrachevaniya, osnovannyye na vere v silu slova [Idiom of the Alekseevka settlement, Starobelsk district of the Kharkov province; Conspiracies, spells, amulets and other types of folk healing based on faith in the power of the word.]. *Iz istorii mysl'i*. Вып. 1–2. Varshava, 1907 [in Russian].
3. Vynohradskiy Yu. Do dialektolohii Zadesennia: Hovirka m. Sosnytsi ta deiaki vidomosti pro hovirky sil susidnikh raioniv [To the dialectology of Zadesnya: The dialect of Sosnytsia and some information about the dialects of the villages of the neighboring districts]. *Ukrainskyi dialektolohichnyi zbirnyk*. Kn. I. Kyiv, 1928. S. 145–180 [in Ukrainian].
4. Vintoniak O. V. Fonolohichna, morfolohichna i leksyko-semantychna systema hovirky sela Bania-Bereziv Kosivskoho raionu [Phonological, morphological and lexical-semantic system of the idiom of Bania-Bereziv village, Kosiv district] : Dys. kand. filol. nauk. 10.02.01. Prykarpatskyi natsionalnyi universytet imeni Vasylia Stefanyka. Ivano-Frankivsk, 2011. 227 s. [in Ukrainian].
5. Haievskiy S. Hovirka sela Mykhyrynets Starokonstantynivskoho povitu Volynskoi hubernii [The idiom of Mykhyrynets village of Starokonstantyniv district, Volyn province]. *Filologichnyi zbirnyk pam'iaty K. Mykhalchuka*. Kyiv, 1915. S. 123–149 [in Ukrainian].
6. Hladkyi P. Hovirka s. Blystavtsi Hostomskoho raionu na Kyivshchyni [Idiom of Blystavtsia village of Gostom district, Kyiv region]. *Ukrainskyi dialektolohichnyi zbirnyk*. Kn. 1. Kyiv, 1928. S. 93–141 [in Ukrainian].
7. Hladkyi P. Hovirka s. Nekhvoroshchi Andrushivskoho raionu Berdychivskoi okruhy (kol. Zhytomyrskoho povitu) [Idiom of Nekhvoroshchi village of Andrushivka district of Berdychiv county (Zhytomyr district)]. *Ukrainskyi dialektolohichnyi zbirnyk* / red. O. Syniavskiy, A. Krymskyi. Kn. II. Kyiv, 1929. S. 109–198 [in Ukrainian].
8. Goloskevich K. P. Opisaniye govora s. Borodachevki (Kolodiyevki) Ushitskogo uyezda Podol'skoy gubernii [Description of the dialect s. Borodachevka (Kolodievka) of the Ushitsky district of the Podolsk province]. *Izvestiya Otdeleniya russkogo yazyka i slovesnosti Imperatorskoy Akademii Nauk*. 1910. Т. 14. S. 106–131.
9. Grinkova N. P. K voprosu o vliyaniy velikorusskikh govorov na pogranichnyye ukrainskiye: Govor slobody Uryv Korotoyaskogo uyezda Voronezhskoy gubernii [On the question of the influence of the great russian dialects on the border

with Ukrainian ones: Idiom of Uryv sloboda of the Korotoyaksky district of the Voronezh province]. *Izvestiya po russkomu yazyku i slovesnosti*. Voronezh, 1930. T. 3. Vyp. 1. S. 205–224 [in Russian].

10. Hrytsak Ye. Leksyka s. Sushytsi Rykovoï u Starosambirshchyni [Vocabulary of Sushitsy Rykova village in Staryy Sambir region]. *Litopys Boikivshchyny*. Vyp. 10. Sambir, 1938 [in Ukrainian].

11. Dovbnia L., Tovkailo T. Istoriiia ukrainskoho movoznavstva v imenakh [History of Ukrainian linguistics in names] : navch. posib. Vyd. 2. Pereiaslav : Dombrovska Ya. M., 2019. 309 s. [in Ukrainian].

12. Doroshkevych O. Storinka dlia kharakterystyky hovirky s. Khotsok Pereiaslavskoho povitu na Poltavshchyni [Page for the description of the idiom of Khotsok village of Pereiaslav district in Poltava region]. *Filolohichni zbirnyk pam'iaty K. Mykhalchuka*. Kyiv : Vyd-vo ukr. tov.-va, 1915. S. 101–122 [in Ukrainian].

13. Zborovets V. Z materialiv do kharakterystyky movy okremykh silskykh gospodariv s. Panovets Kamyanetskoï okruhy [From the materials to the characteristics of the idiom of individual farmers of Panovets village of Kamyanets district]. *Zapysky Kam'ianets-Podilskoho nauk. pry UAN tovarystva*. Kam'ianets na Podilliu, 1926. T. 1. S. 9–12 [in Ukrainian].

14. Zilynskyi I. Nosovi zvuky v hovirtsi sela Krasna Korosnianskoho povitu [Nasal sounds in the idiom of Krasna village, Korosnyansky district]. *Filolohichni pratsi*. 1927 [in Ukrainian].

15. Zilynskyi I. Lemkivska hovirka sela Yavirok [Lemko idiom of the village of Yavirok]. *Lud Slowiański*. T. III. 2 A. Kraków, 1938 [in Ukrainian].

16. Yohansen M. Fonetychni etudy. Zamitky z nahody fonetyky m. Shyshak na Poltavshchyni u zv'iazku z literaturnoiu vymovoiu [Phonetic studies. Notes on the phonetics of town Shyshak in Poltava region in connection with literary pronunciation.]. *Naukovi zapysky Kharkivskoi naukovy-doslidnoi kafedry movoznavstva*. Kyiv : Derzhavne vyd-vo Ukrainy, 1927. S. 19–55 [in Ukrainian].

17. Kmit Yu. Prizvyshcha v Mykhnivtsi y Bystromu Turchanskoho povitu [Surnames in Mykhnivka and Bystrom villages of Turchany district]. *Ridna mova*. 1936. Ch. 7. S. 315–317 [in Ukrainian].

18. Mykhalchuk K. P. Narechya, podnarechya i hovory Yuzhnoi Rossyy v svyazi c narechiamy Halychyny [Dialects, subdialects and idioms of Southern Russia in connection with the dialects of Halychyna]. *Trudy etnoh.-stat. ekspedytsyy v Zapadnorusskyi kraj*. T. 7. Vyp. 1. SPb., 1872 [in Ukrainian].

19. Mykhalchuk K. P., Bohorodytskyi V. A. Hovor sela Sushky Zolotonoshskoho uezda Poltavskoi hubernyy (Kazan, 1901) [The idiom of the village Sushky of Zolotonosha district of Poltava province (Kazan, 1901)]. Kyiv, 1901. 9 s. [in Russian].

20. Otrokovskiy V. O. Maloruskyi hovor s. Kobylevky Podolskoï hubernyy Bratslavskoho uezda [Malorussian dialect of Kobylevka village, Podolsk province, Bratslav district]. *Izvestiya Otdeleniya russkogo yazyka y slovesnosti Ymperatorskoi Akademyy Nauk*. T. 19. Petrohrad, 1915. Kn. 4. S. 30–74 [in Russian].

21. Pankevych I. Hovor sela Ruskoï, buvshoho Maramorosa v Rumunii [The idiom of the village of Ruska, formerly Maramoros in Romania] [v:] *Naukovyi zbirnyk tovarystva "Prosvita" v Uzhhorodi*. Uzhhorod, 1934. T. 10 [in Ukrainian].

22. Pankevych I. Novi istorychni dani do vysvitlennia deyakykh ukrainskykh dialektnykh yavlyshch v buv. Zhupy Uhocha [New historical data to cover some Ukrainian dialect phenomena in former. Zhupa Uhocha] [v:] *Naukovyi zbirnyk tovarystva "Prosvita" im. T. H. Shevchenka*. 1938. T. 13-14. S. 45–48 [in Ukrainian].

23. Rabii-Karpynska S. Boikivska hovirka sela Pidbuzh [Boykiv idiom of the village of Pidbuzh] [v:] Semchyshyn V. Rodyna Rabiiv. *Litopys Boikivshchyny*. Richboro, PA; Sambir 2009. Ch. 1/76 (87). S. 43 [in Ukrainian].

24. Rak L. K. Do kharakterystyky dialektnykh osoblyvostei movy s. Kodni [To the characteristics of the dialectal peculiarities of the idiom of Kodni village]. *Movoznavstvo: AN URSSR*. № 11. 1937. S. 55–83 [in Ukrainian].

25. Rudnytskyi Ya. Do boikivsko-naddniestriskoi mezhi [To the Boyko-Transdnistran border]. *Litopys Boikivshchyny*. Ch. 6. Sambir, 1935. S. 27–41 [in Ukrainian].

26. Svientsitskyi I. Boikivskiy hovir s. Bitlia [Boykivsky idiom of the village of Beatle] [v:] *Zapysky Naukovoho tovarystva im. T. Shevchenka*. Lviv, 1913. T. CXIV. Kn. II. S. 116–153 [in Ukrainian].

27. Sikyrinskyi T. Do osoblyvostei slobody Stoianovka Zakhariivskoho raionu na Odeshchyni [To the peculiarities of Stoyanovka settlement of Zakharovsky district in Odesa region]. *Zapysky naukovoho tovarystva pry UAN: Seriiia istorychno-filolohichna*. 13. Odesa, 1929 [in Ukrainian].

28. Sirka Y., Baushenko A. Korotkyi slovnyk hovirky sela Ubli [A short dictionary of the dialect of Ubli village]. Lviv : Halytska vydavnycha spilka, 2017. 95 s. [in Ukrainian].

29. Sirka Y., Mulychak Yu., Baushenko A. Korotkyi slovnyk hovirky sela Ubli [A short dictionary of the dialect of Ubli village]. Priashiv; Zigen : EXCO s.r.o., 1999. 64 s. [in Ukrainian].

30. Sorochan A. Opisaniye govora s. Monastyrskogo Podolskoy gubernii [Description of the dialect of Monastyrskoye village of Podolsk province]. *Izvestiya Otdeleniya russkogo yazyka i slovesnosti Imperatorskoy Akademii Nauk*. T. 17. Kn. 4. Petrograd, 1912. S. 248–260 [in Russian].

31. Khobzei N., Yastremska T. Dialektnyi slovnyk: avtor ta chytach [Dialect dictionary: author and reader]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. 2008. Vyp. 12. S. 203–205 [in Ukrainian].

32. Yatsimirskiy B. M. Opisaniye govora Staroy Ushytsy Podolskoy gubernii [Description of the dialect of Staraya Ushytsya, Podolskaya province]. *Sbornik Otdeleniya russkogo yazyka i slovesnosti Akademii Nauk*. T. 94. № 3. Petrograd, 1915. S. 2–16 [in Russian].

33. Hromko T. V. Methods of collecting material for speech description. *Paradigmatic view on the concept of world science: Collection of scientific papers "ΛΟΓΟΣ"* with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Vol. 2), August 21, 2020. Toronto, Canada : European Scientific Platform. P. 99–101 [in English].

34. Janów J. Gwara małoruska Moszkowiec i Siwki naddniestrzańskiej z uwzględnieniem wsi okolicznych. [The Malorussian dialect of villages Moszkowiec and Siwka-Transnistria, including the surrounding villages.]. Lwów, 1926. 232 s. [in Polish].

35. Leška O. Govor sela Ublja Vostočnoj Slovakiï. [The idiom of village Ubli of Eastern Slovakia]. Praha : KCJ ČSAV, 1973. 394 s. [in Russian].